

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
AKADEMSKA GODINA 2016./2017.

Maja Pepelko

**SUVREMENA ŠKOLSKA KNJIŽNICA I NOVE PISMENOSTI 21.
STOLJEĆA**

diplomski rad

Studij: Izvanredni studij bibliotekarstva

Mentorica: dr. sc. Mihaela Banek Zorica, izv. prof.

Zagreb, rujan 2017.

Sadržaj

Uvod	2
1. Preopterećenost informacijama – izazovi za suvremenu školsku knjižnicu	5
1.1. Suvremena školska knjižnica – zadaće i očekivanja	6
1.2. Od tehničke do informacijske pismenosti	7
2. Suvremeni istraživački pristup u formalnom obrazovanju: uloga školske knjižnice.....	9
2.1. Informacijska pismenost u suvremenim teorijama i modelima učenja formalnog obrazovanja	10
2.2. Usmjerenost suvremenog odgojno-obrazovnog proces u radu školske knjižnice.....	15
3. Informacijska pismenost	18
3.1. Medijska pismenost.....	21
3.1.1. Suvremeni mediji i njihov utjecaj na mlade.....	23
3.2. Knjižnična, informatička, digitalna i vizualna pismenost	26
4. Školski knjižničar - informacijski stručnjak.....	28
5. Uloga informacijske pismenosti u procesu cjeloživotnog učenja	30
ZAKLJUČAK	33
LITERATURA.....	35

Uvod

Svjedoci smo kako je suvremena informacijska tehnologija veoma utjecajan čimbenik i izazov formalnom obrazovanju mladih generacija 21. stoljeća. Tradicionalne metode učenja i poučavanja zamijenjene su novim modelima temeljenim na primjeni tehnologija, kako u formalnom tako i u neformalnom procesu usvajanja novih spoznaja. Kao nova paradigma 21. stoljeća uvodi se izraz „informacijska pismenost“, kako bi se opisale konkretne vještine koje se usvajaju u svrhu pronalaska, obrade i vrednovanja željenih informacija. Između ostalog, te vještine uključuju pretraživanje interneta, korištenje multimedije i komuniciranje putem mreže. Kao krovni termin, informacijska pismenost u sebi objedinjuje i druge podređene pojmove: knjižničnu pismenost, računalnu pismenost, medijsku pismenost, digitalnu pismenost i vizualnu pismenost.

Najveći izazov za obrazovni sustav današnjice je informacijska tehnologija. Pojavila su se nova i dodatna znanja koja su vezana za korištenje i upravljanje novim tehnologijama, a u cilju pronalaska, obrade i posredovanja informacija u obrazovanju. U tom kontekstu vrlo važnu ulogu u procesu formalnog obrazovanja imaju školski knjižničari. Od njih se očekuje da osposobe učenike da se znaju nositi s naglim porastom informacija, da ih znaju kritički obraditi i vrednovati.

Ovaj diplomski rad podijeljen je u pet cjelina. U prvoj cjelini govori se o ubrzanom rastu i dostupnosti velike količine informacija koje postaju preopterećenje u suvremenom nastavnom procesu. U takvom okruženju, uloga je školske knjižnice pomoći učenicima da nauče kako učiti, kako organizirati informacije te kako ih što kvalitetnije koristiti. Suvremena školska knjižnica zauzima važno mjesto u odgojno-obrazovnom procesu. Njezine su zadaće višestruke: promicanje i unaprjeđivanje svih oblika odgojno-obrazovnog rada, stvaranje uvjeta za učenje, multidisciplinarni pristup sadržajima koji se uče i usvajaju u formalnom obrazovanju, itd.

Druga cjelina govori o suvremenim istraživačkim pristupima u formalnom obrazovanju te u kontekstu toga o ulozi koju školska knjižnica zauzima u tom procesu. Suvremeni se modeli formalnog obrazovanja uvelike oslanjaju na koncept cjeloživotnog učenja koje se temelji na naglom razvoju novih informacijskih tehnologija, a samim time i na

nagli porast velikog broja dostupnih informacija, kao i otkrića novih, još neistraženih područja ljudskih interesa (npr. područja prirodnih znanosti).Upravo iz tih se razloga suvremeno formalno obrazovanje usmjerava na nove modele poučavanja. Jedan od najrašireniji je istraživački pristup, način usvajanja novih vještina i znanja koji omogućuju učenicima da kroz kreativan i dinamičan proces učenja savladavaju nove sadržaje nastale tijekom brzih tehnoloških promjena.

Treća cjelina rada posvećena je definiranju i opisivanju pojmova informacijske pismenosti i novih pismenosti 21. stoljeća: digitalne, medijske, informatičke, knjižnične i vizualne pismenosti. Informacijska pismenost krovni je pojam za sve spomenute pismenosti koje su se razvile naglim razvojem novih tehnologija. Važno je spomenuti da je školska knjižnica ishodište za poučavanje novih pismenosti, ona je nositelj procesa informacijskog opismenjavanja te kao takva ima nezamjenjivu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu. Važno je također istaknuti da školska knjižnica preuzima i veliku odgovornost za ranu prevenciju djece i mladih od najrazličitijih oblika štetnih utjecaja novih medija i tehnologija na njihov socio-psihološki razvoj. U suradnji sa ostalim stručnim suradnicima, nastavnicima, roditeljima i vanjskim suradnicima, školska knjižnica ima ulogu informacijski opismeniti učenike te ih naučiti kako željenu informaciju pronaći, obraditi i koristiti te kako prepoznati radi li se o štetnosti informacije za njihovo zdravlje i sigurnost.

Četvrta cjelina posvećena je školskom knjižničaru – informacijskom stručnjaku čija je zadaća da u svom radu opismenjuje i osposobljava učenike za pretraživanje ne samo tiskanih izvora znanja, nego i interneta, multimedije i sl. Školski knjižničar u suvremenoj školskoj knjižnici ostvaruje svoj rad kroz neposredni odgojno-obrazovni rad sa učenicima, kroz javnu i kulturnu djelatnost školske knjižnice. U suvremenoj školskoj knjižnici važna uloga pridaje se projektnoj nastavi u kojoj školski knjižničar ima ulogu posredovanja između informacija i korisnika. On osmišljava, vodi kroz projekt te u konačnici evaluira i implementira rezultate projekta u školski kurikulum.

Posljednja, peta cjelina, naglašava važnost informacijske pismenosti u procesu cjeloživotnog učenja. U suvremenim procesima globalizacije, brzim razvojem novih tehnologija, cjeloživotno učenje postaje sastavnim dijelom procesa obrazovanja pojedinca. Smatra se da su informacijska pismenost i cjeloživotno obrazovanje u međuovisnosti te kao takvi utječu na sva područja ljudskog djelovanja. Informacijska pismenost u procesu cjeloživotnog učenja ima edukacijski i društveni kontekst. Temama koje su u radu zastupljene pristupa se teorijski, a ne istraživački.

Cilj rada je potaknuti na razmišljanje o sve većem utjecaju informacijskih tehnologija na proces formalnog obrazovanja mladih generacija 21. stoljeća. Razvoj informacijske pismenosti mladih uvelike ovisi o tehničkoj opremljenosti školskih prostora kao i mogućnostima školskih knjižnica te volji, znanju i vještinama koje posjeduje školski knjižničar. Zadaća suvremene školske knjižnice u formalnom obrazovanju, između ostalog, je poticanje na usvajanje znanja i vještina, kako informacijske pismenosti, tako i novih pismenosti 21. stoljeća: knjižnične, računalne, medijske, digitalne i vizualne pismenosti.

1. Preopterećenost informacijama – izazovi za suvremenu školsku knjižnicu

U suvremenim se raspravama često može čuti da živimo u informacijskom društvu, društvu znanja, inovativnom društvu koje uči. Razvoj suvremene informacijske tehnologije iz osnove mijenja oblik i karakter komuniciranja. Dolazi do naglog porasta broja novih informacija i spoznaja. U takvom novonastalom okruženju prepunom informacija, važno je odrediti ulogu koju u procesu formalnog obrazovanja ima školska knjižnica.

Gorman kaže da se nalazimo „u važnoj točki evolucije knjižnica.“¹ Današnje društvo utemeljeno je na otkrivanju i istraživanju novih, još neistraženih spoznaja. Iz tog razloga i suvremeni je model škole inovativnog karaktera i kompatibilan je sa znanstveno-tehnološkim promjenama. Iz navedenog proizlazi da suvremeni pristup formalnom školskom obrazovanju obuhvaća kritičko i kreativno podučavanje i učenje. Temeljne odrednice ostvarivanja suvremene inovativne škole su razvoj istraživačkih znanosti, nove informacijske tehnologije i afirmacija kognitivnih znanosti u čijem je središtu proučavanje ljudskog uma i proces mišljenja. Ta činjenica otkriva mogućnosti za nova istraživanja učenja i poučavanja. „Nove informacijske tehnologije s mogućnošću angažiranja učenika preuzimaju ulogu temeljnog medija u posredovanju i afirmiranju inovativne paradigme škole.“² Funkcija suvremene školske knjižnice koja pojedinca uvodi u društvo znanja je kreativna. Kao medijsko središte škole to je mjesto gdje se istražuje, otkriva i proizvodi intelektualna energija. Njezina je zadaća odgajati aktivne korisnike informacija, osposobiti ih za kritičko mišljenje, a sve to na način da se korisnicima pruži pomoć pri stjecanju novih znanja i vještina koristeći pri tome različite izvore znanja.

Budući da su današnji učenici preopterećeni mnoštvom informacija i sadržaja, važna je uloga školske knjižnice u kojoj se učenicima ukazuje na različite tehnike i načine savladavanja gradiva koje uče. Njezina je uloga da dobrim programom nauči učenika kako učiti, poticati ga na kreativno mišljenje, ukazati mu na koji način će doći do određene informacije u trenutku kada mu je ona potrebna.

¹ Gorman, M. Postojana knjižnica. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 114.

² Pivac, J. Inovativnom školom u društvu znanja. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, 2000. Str. 61.

1.1. Suvremena školska knjižnica – zadaće i očekivanja

Kako bi suvremena školska knjižnica ispunila svoje osnovne ciljeve u procesu odgoja i obrazovanja, njezine su osnovne zadaće razvijati individualne stvaralačke sposobnosti učenika te osposobljavati učenike za samostalno učenje koje se temelji na istraživačkom pristupu izvorima znanja. Na ove se načine učenike rasterećuje enciklopedijskih sadržaja te ih se usmjerava na sposobnost rješavanja problema i cjeloživotno učenje.

Prema IFLA-inim i UNESCO-ovim smjernicama³ zadaće školske knjižnice su:

- pružati informacije i spoznaje neophodne za uspješno djelovanje u današnjem društvu
- omogućiti učenicima stjecanje vještina za cjeloživotno učenje, razvijati njihovu maštu i tako pomagati da postanu odgovorni građani.

Standard za školske knjižnice⁴ propisuje sljedeće zadaće i očekivanja:

- promicanje i unaprjeđivanje svih oblika odgojno-obrazovnog rada
- stvaranje uvjeta za učenje
- mogućnost prilagodbe prema različitim oblicima učenja
- pomoć učenicima u učenju, poticanje istraživačkog duha i osobnog prosuđivanja
- poticanje odgoja za demokraciju
- razvijanje svijesti o vrijednostima nacionalne kulture, posebno jezika, umjetnosti i znanosti, te vrijednosti multikulturalnosti
- stvaranje uvjeta za interdisciplinarni pristup nastavi
- poticanje duhovnog ozračja škole.

Suvremena školska knjižnica izvor je za stvaralaštvo učenika i nastavnika. Ona mora biti, prije svega, kvalitetan izvor informacija i znanja, a zatim i potpora nastavnim i

³ Saetre, T.P., Willars, G. IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

⁴ Standard za školske knjižnice. Narodne novine, 34/2000.

izvannastavnim aktivnostima škole, mjesto okupljanja i provođenja slobodnog vremena i bitan čimbenik za osuvremenjivanje odgojno-obrazovnog procesa.

Kao integralni dio škole, školska je knjižnica mjesto na kojem je učenje utemeljeno na istraživanju, rješavanju problema, pretraživanju, selekciji i upotrebi informacija, a može se ostvariti individualno, grupno ili u paru.

Školska knjižnica prati učenika od njegovih prvih koraka u informacijskom opismenjavanju i sazrijevanju do učenika koji je aktivan sudionik suvremene inovativne škole. Uz njezinu pomoć, učenici bi trebali postajati sve samostalniji korisnici i osposobljeni kao informacijski pismeni ljudi.

Kako bi školska knjižnica mogla što kvalitetnije ispunjavati svoje osnovne zadaće veoma je važno da njezin prostor bude pogodan za različite aktivnosti. Naravno, prije svega važno je da knjižnica osigura svojim korisnicima dobro organizirani i obrađeni fond te opremu za korištenje neknjižne građe. U školskoj knjižnici potrebno je razvijati neautoritarnu i podupiruću školsku klimu što je ujedno i jedan od najvažnijih čimbenika učinkovitosti obrazovnog procesa. Budući da je školska knjižnica informacijski i komunikacijski centar škole kao takva trebala bi biti u najfrekventnijem, tj. centralnom dijelu školske zgrade, nadohvat svim njezinim korisnicima. Za prostor školske knjižnice važno je da bude funkcionalno osvjetljen, da bude stilski ukrašena umjetničkim predmetima i kao takva udobna i privlačna za rad svojih korisnika. Na taj način će se njezini korisnici kulturno razvijati te ponašati u skladu sa civilizacijskim dostignućima. „Prostor može biti, a uvijek i jest u funkciji marketinga školske knjižnice. On sam govori „tisuću jezika“ o školskom knjižničaru i djelatnostima, ali i o stavu školske zajednice prema knjižnici. Zato je prostor uvijek polazište za svaki ustroj i kasniji razvoj školske knjižnice.“⁵

1.2. Od tehničke do informacijske pismenosti

Gorman smatra da je pismenost cjeloživotni proces učenja čitanja i pisanja, koji uključuje stalno produbljivanje i usavršavanje znanja nakon što se svlada mehaničko čitanje i pisanje. Čitanje i pisanje međusobno su zavisne vještine. Ne može se dobro pisati ako se dobro ne čita, a što je čovjek sposobniji pročitati složeni tekst to je vjerojatnije da će i pisano

⁵ Usp. Lovrinčević, J.; Kovačević, D. Mogućnosti prilagodbe prostora školske knjižnice djelatnostima, novim tehnologijama i oblicima učenja. // 19. Zbornik proljetne škole školskih knjižničara / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2007. Str. 96-105.

moći izraziti složene misli. „Funkcionalna pismenost“ jest sposobnost čitanja i pisanja na razini koja čovjeku omogućuje normalan vanjski život. Sposobnost da se pročita nešto kao što je članak u tabloidu, da se ispuni određeni formular i prati putokaze nužna je u suvremenom svijetu. Danas se rijetko upotrebljava još jedan koristan izraz – „tehnički pismeni“. Prema Gormanu, tehnički pismeni ljudi mogu na glas pročitati jednostavan tekst ili napisati pismo koje sadržava samo jednostavne riječi. Znaju čitati i pisati, ali im ono što pročitaju malo znači, a u pisanju se služe samo jednostavnim riječima jer samo njih razumiju. Općenito, za sve njih, osim nepismenih, smatra se da su „pismeni“, no jasno je da je takva oznaka previše općenita da bi se mogla upotrijebiti u ozbiljnim raspravama. Nikada ne možemo pretjerati u isticanju važnosti čitanja za mentalni razvoj i proces obrazovanja i cjeloživotnog učenja.⁶

IFLA-ine i UNESCO-ove Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju⁷ naglašavaju važnost razlikovanja informacijske pismenosti od srodnih pismenosti: informacijske tehnologije, mrežne pismenosti, digitalne pismenosti, internetske pismenosti, informatičke pismenosti i medijske pismenosti. Smjernice posebno naglašavaju razliku informatičke i medijske pismenosti:

- informatička pismenost definira se kao znanja i vještine koje su potrebne za razumijevanje informacijskih i komunikacijskih tehnologija, uključujući hardver, softver, sustave, mreže i ostale dijelove informatičkih i telekomunikacijskih sustava
- Medijska pismenost definira se kao znanja i vještine koje su potrebne za razumijevanje svih medija i formata na kojima se podaci, informacije i znanje stvaraju, pohranjuju, prenose i predstavljaju, npr., tiskana izdanja dnevnih listova, novina i časopisa, radio, televizijske emisije, kablaska televizija, CD-ROM-ovi, DVD-ovi, mobiteli, tekstovi u PDF formatu te fotografije i grafički prikazi u JPEG formatu.

Suvremena školska knjižnica kao temeljni program svoga rada ima za zadaću osigurati učenicima i nastavnicima djelotvorno korištenje ideja i informacija. U procesu cjeloživotnog obrazovanja, školska knjižnica je most koji osigurava siguran prijelaz od tehničke do informacijske pismenosti.

⁶ Gorman, M. Postojana knjižnica. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 42.

⁷ Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 20.

2. Suvremeni istraživački pristup u formalnom obrazovanju: uloga školske knjižnice

Suvremeni modeli odgoja i obrazovanja utemeljeni su na ideji o cjeloživotnom učenju, na način da se obrazovanje u velikoj mjeri oslanja na razvoj novih informacijsko komunikacijskih tehnologija. U tom kontekstu neprestano se naglašava odgojno-obrazovna funkcija školske knjižnice u suvremenom informacijskom okruženju u kojem se znanje i nove spoznaje šire velikom brzinom i na taj način postaju sve relevantnijim i neophodnim preduvjetom za aktivno i kreativno uključivanje pojedinaca u društvo znanja.

Suvremene tendencije formalnog obrazovanja ističu nove modele učenja i poučavanja kroz istraživački pristup.⁸ Istraživanje je način usvajanja novih vještina i znanja koja će omogućiti učenicima razvoj kreativnosti i razumijevanje informacija usred brzih tehnoloških promjena.

S obzirom na činjenicu da su školski knjižničari osnovni činitelji u podučavanju informacijske pismenosti u školama, a da novi standardi AASL-a proširuju pojam informacijske pismenosti tako da uključuje istraživanje, školske knjižnice trebaju postati dinamični centri za učenje s knjižničarima kao primarnim činiteljima za dizajniranje novih načina učenja. Knjižničari imaju obrazovanje i stručnost u području lociranja, procjene vrijednosti i uporabe informacija te imaju široko poznavanje izvora u knjižnici, na internetu pa i u široj zajednici. Bez te stručnosti učitelji sami ne mogu dosegnuti razinu informacijske pismenosti potrebnu u 21. stoljeću. Zato je važno da rade u timu kako bi kreirali potrebnu klimu za učenike da oni mogu istraživati, sudjelovati, stvarati i učiti u informacijskom okruženju. Bez obzira na opsežne zahtjeve kurikuluma i nedostatak vremena, vođeno istraživanje treba postati više od povremenog istraživačkog projekta, ono treba postati novi način učenja.⁹

Suvremena školska knjižnica kao informacijsko, komunikacijsko i medijsko središte škole namijenjena je učenicima i nastavnicima za potrebe redovne nastave, ali ujedno kao potpora svim nastavnim i izvannastavnim aktivnostima koje škola provodi. Ujedno ona može

⁸ Kuhlthau, Carol C. Guided Inquiry: School Libraries in the 21st Century. // School Libraries Worldwide 16, 1 (2010), str. 1-12.

⁹ Kuhlthau, Carol C. Guided Inquiry: School Libraries in the 21st Century. // School Libraries Worldwide 16, 1 (2010), str. 1-12.

biti i mjesto okupljanja i provođenja slobodnog vremena. Putem različitih oblika rada u školskoj knjižnici mogu biti istražene mnogobrojne teme koje su interes učenika i nastavnika, a sve u svrhu otkrivanja novih spoznaja i usvajanju novih znanja. Važno je naglasiti kako školska knjižnica jedina služi svim sudionicima u obrazovanju: učenicima, nastavnicima pa i roditeljima. Školska knjižnica podržava i obuhvaća cijelu obrazovnu piramidu u procesu formalnog obrazovanja. Njezina odgojno-obrazovna zadaća je dvojaka:

- izravna: komunikacija između korisnika i knjižničara
- neizravna: u suradnji s nastavnicima i stručnim suradnicima u pripremi i organizaciji nastavnih sadržaja.

Kao što je već prije bilo spomenuto, suvremeno se formalno obrazovanje temelji na novim modelima učenja i poučavanja kroz istraživački pristup. U takvom pristupu učenja i poučavanja najvažniju ulogu ima komunikacijska tehnologija.

Svaka komunikacijska tehnologija, od onih temeljnih: naracije, slikanja, pisanja do onih složenih: tiskanja, radija, filma, televizije i interneta, stvarala je splet određenih obrazovnih mogućnosti koje su svoju realizaciju nalazile u reorganizaciji obrazovanja sukladno obrazovnim ciljevima, socijalnoj poziciji obrazovanja i naravno novim i starim tehnološkim mogućnostima. Drugačije rečeno, promjenom tehnologija mijenjalo se društvo, iznova su utvrđivani obrazovni ciljevi i mijenjala se organizacija obrazovanja postajući sve složenija i sve više tehnološki ovisna, odnosno mijenjalo se i naše poimanje obrazovanja, način na koji se obrazovni proces institucionalizira i naravno sukladno tome i sadržaj pojma „obrazovanje.“¹⁰

2.1. Informacijska pismenost u suvremenim teorijama i modelima učenja formalnog obrazovanja

Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju¹¹ naglašavaju kako se suvremene teorije o učenju temelje na teorijama kognitivne psihologije i konstruktivističkim istraživanjima obrazovanja. U tekstu se naglašava kako bi knjižničari koji sudjeluju u procesu obrazovanja trebali poznavati te suvremene teorije i modele učenja žele li razviti učenikove metode poučavanja. Postoji nekoliko različitih teorija o suvremenom učenju, a unutar svake

¹⁰ Lasić-Lazić, J. Informacijska tehnologija u obrazovanju. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2014. Str. 5.

¹¹ Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 47-50.

pojedine teorije postoji više različitih pristupa. Obrazovne djelatnosti nisu rezultat samo jedne teorije, stoga ne postoje točne i pogrešne teorije o učenju. IFLA-ine i UNESCO-ve Smjernice naglašavaju kako knjižničari trebaju odabrati onu teoriju i pristupe učenju koji najbolje odgovaraju njihovom načinu i predmetu poučavanja. Pri tome trebaju uvažiti sljedeće činjenice:

- učenje podrazumijeva promjene
- takve promjene su trajne
- učenje podrazumijeva promjenu načina razmišljanja
- učenje se odvija u interakciji s okolinom

Bihevioristički pristup polazi od pretpostavke kako je stvarnost izvanjska i apsolutna. Njezin se uzrok i posljedice mogu utvrditi i standardizirati; primjer za to je standardizirano ispitivanje. Iz navedenog slijedi da je mjerljiva. Osnovni pojmovi koje koristi bihevioristički pristup su:

- uvjetovanje – učenje se tumači na temelju ponašanja koje se može promatrati
- poticanje – poticaj daje nakon izvođenja određene radnje kako bi se potaknulo ili izbjeglo ponavljanje određenog ponašanja
- učenje promatranjem – učenje se odvija kroz promatranje i potom oponašanje primijećenog ponašanja.

Konstruktivistički pristup polazi od stajališta kako je stvarnost društveni konstrukt koji pojedinci konstruiraju na temelju svojih jedinstvenih prethodnih znanja i iskustava. Pretpostavka je da da je moguće ispitati i ono što se ne može promatrati kako bi se razumjeli postupci koji se odvijaju u umu za vrijeme dok učimo. Ovakva konstruktivistička teorija značajno utječe na suvremene teorije učenja, a napose neki od konstruktivističkih obrazovnih modela kao što su:

- ✓ aktivnosti praktičnog rješavanja problema – model koji tumači učenje na način da se ono može postići refleksivnim razmišljanjem o rješavanju problema, analiziranjem stvarnih problema i mogućih rješenja
- ✓ faze kognitivnih razvoja –uči se na temelju prethodnih razumijevanja, iako prethodne ideje ne moraju uvijek nužno biti točne

- ✓ nadogradnja na postojeće znanje – postojeće znanje nadograđuje se kao bi se postigla viša razina razumijevanja.

Kognitivna psihologija i pedagogija učenja u konstruktivističkim obrazovnim modelima oslanjaju se na različite modele učenja koji se međusobno ne isključuju. Neki od konstruktivističkih obrazovnih modela su: učenje istraživanjem, učenje usmjereno na učenike, suradničko učenje, učenje utemeljeno na umu, smisljeno učenje.

Mnogo je čimbenika koji utječu na učenje; višestruke inteligencije, stilovi učenja, motivacija, itd. Pojam višestrukih inteligencija objašnjava se na način da je inteligencija višeznačni pojam i učenici istovremeno mogu posjedovati više različitih inteligencija i koristiti različite načine za analizu svijeta oko sebe. Stilovi učenja su sklonosti, dok je inteligencija sposobnost svladavanja specifičnih sadržaja. U teorijama učenja postoje različite kategorizacije procjenjivanja tipa osobnosti, osjetilnih sklonosti, sklonosti određenom okruženju i načinima razmišljanja. Motivacija je pak postupak pokretanja, održavanja i upravljanja aktivnostima što uvelike utječe na postupke učenja. Prema ovom modelu učenja učenicima se daju ekstrinzične nagrade kao poticaj za učenje. Nedostatak takvog modela je što se često učenici usredotoče na nagradu, a ne na učenje.

U suvremenim teorijama učenja još jedan čimbenik koji ima važnu ulogu jest razmišljanje te se ono promatra u korelaciji sa usvajanjem novih spoznaja. Suvremene teorije navode kategorizaciju nekoliko različitih tipova kojima se analizira i sintetizira način razmišljanja i stavlja ga se u kontekst usvajanja novih spoznaja. Bloomova taksonomija hijerarhijskim redom navodi vještine razmišljanja koje bi nastavnici trebali poticati. Navedene vještine su znanja, razumijevanje, primjena, analiza, sinteza i vrednovanje. U ovom kontekstu znanje ima najjednostavnije značenje. Drugi tip analize razmišljanja je kritičko razmišljanje. Takav tip razmišljanja opisuje se kao razmišljanje koje je usmjereno na odlučivanje čemu vjerovati ili što napraviti; ono je razumno i reflektivno razmišljanje. Kreativno razmišljanje opisuje se kao sposobnost promatranja stvari na drukčiji i nov način. Njegove osnovne sastavnice su: divergentno razmišljanje (sposobnost istovremenog razmišljanja o više stvari i razvijanje zamisli) i konvergentno mišljenje (sposobnost vrednovanja i kritičkog razmišljanja više različitih zamisli te odabir najbolje). Neizostavan čimbenik u postupcima kritičkog i kreativnog razmišljanja je metakognicija. Nju se u suvremenim teorijama definira kao razmišljanje o razmišljanju. Kao primjer takvog tipa razmišljanja je zadatak u kojem učenici trebaju pročitati i analizirati misli koje su zabilježili u svojim dnevnicima. Kao okosnica u

razvijanju novih shvaćanja o razmišljanjima navode se misaoni modeli. Oni naglašavaju važnost prethodnog znanja pri čemu se novo znanje nadograđuje na postojeće.

Kao osnovna pomagala za poticanje učenja koje navode suvremene teorije učenja navode se vođeno vježbanje i ispitivanje. Vođeno vježbanje je postupak vođenja učenika kroz izvršavanje zadataka ili struju misli. Takav je postupak suprotan od usmjeravanja. Ispitivanje je korisno pomagalo za pristupanje postojećem znanju ili za proširivanje granica razmišljanja kojim se potiče divergentno razmišljanje, viši misaoni postupci i kritičko razmišljanje.

Na tragu ovdje opisanih suvremenih teorija o učenju i modela učenja te o njihovom utjecaju na razvoj informacijske pismenosti među mladima analiziran je koncept informacijskog opismenjavanja u tekstu pod naslovom *Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju*.¹² Autorice navode činjenicu kako digitalno okruženje naglašava povezanost modaliteta ulaženja u interakciju s informacijom i učenja te naglašava ulogu informacijske pismenosti u formalnom obrazovanju. Na tragu povezivanja suvremenih polazišta obrazovanja i informacijske pismenosti, nameće se pitanje informacijske opismenjenosti internetske ili Google generacije, tj. njihovih obrazaca traženja i korištenja informacija u obrazovne svrhe. Na promjenu informacijskog ponašanja i medijskih navika mladih ljudi upućuje mnoštvo literature. Istaknute institucije poput UNESCO-a i IFLA-e predlažu ukrštavanje medijske i informacijske pismenosti. U tom vidu autorice analiziraju odabrana primarna istraživanja obrazaca informacijskog ponašanja mladih ljudi radi ukazivanja na poteškoće koje se pojavljuju u procesima učenja. Rezultati provedenih istraživanja informacijskih i medijskih navika, interakcija i načina procesiranja informacija pokazuju da se radi o površnim interakcijama koje su usmjerena na kvantitetu podataka umjesto na njihovo kvalitetno tumačenje i kritičko razmatranje koji su, kao takvi, pretpostavka za dubinsko, smisleno i istinsko učenje.

Nakon prvih objavljenih radova o novim generacijama, u počecima anegdotalnog i publicističkog karaktera, uslijedila su i prva istraživanja o informacijskim ponašanjima i sklonostima mlađe generacije usmjerena na odbacivanje ili potvrdu teze o *Google generaciji*. No, rezultati takvih istraživanja zanimljivi su i iz druge perspektive. Naime, odnos prema medijima i obrasci informacijskog ponašanja utječu na načine učenja i istraživanja te mogu dati određene preporuke u osmišljavanju obrazovnih procesa. Obrazovna i informacijska

¹² *Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju* / Jadranka Lasić-Lazić, Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. // *Medijska istraživanja*. 18 (2012), 1 ; str. 125-142 URL:<http://hrcak.srce.hr/85384> (17.7.2017.)

okruženja oduvijek su uzajamno povezana budući da je informacija temeljna sastavnica učenja. Učimo ulazeći u interakciju s informacijama i koristeći informacije. Digitalno okruženje još je više naglasilo povezanost informacijskog ponašanja i učenja. Novi su obrazovni prostori, po svojim značajkama, hibridni, hipermedijski, elektronički i mrežni. U takvoj okolini pojedinci uče istovremeno iz analognih i digitalnih izvora i aktivno ulaze u potragu za informacijama. Na taj način, umjesto pasivnoga primanja znanja, samostalno konstruiraju novo znanje. Uključeni su u otkrivanje znanja i uče iz interakcije s raspoloživim izvorima. Informacijski izvori dobivaju potpuno novu ulogu u obrazovnom procesu, a sposobnosti pretraživanja, pristupa, vrednovanja, odabira i samostalnog korištenja informacija očigledno bi mogle utjecati na kvalitetu tih procesa (Špiranec & Banek, 2008: 9). Proces učenja u takvome okruženju zahtijeva visoki stupanj individualnog rada i osposobljenost za samostalno učenje na izvorima informacija. Potrebno je poznavati razne vrste izvora i mogućnosti pristupa, posjedovati sposobnosti razvoja učinkovite strategije pretraživanja kako bi se iz bujica dostupnih informacija odabrala relevantna i kvalitetna, interpretirati rezultate, sintetizirati novo znanje te učinkovito i etički valjano prenijeti znanje drugima što je osobito važno, ali i problematično, u internetskom okruženju u kojemu se informacije, kvalitetne i nekvalitetne, s lakoćom prenose i (nelegalno) umnožavaju (Špiranec, 2004). Skup opisanih znanja, vještina, sposobnosti i stavova, u čijem središtu stoji informacija, ujedinjuje se u konceptu informacijske pismenosti koja svakako predstavlja ključnu pismenost u rasponu pismenosti 21. stoljeća.¹³

Učenje postaje proces koji objedinjuje stvaranje, mišljenje, kritičku osviještenost i interpretaciju. Tradicionalni načini učenja i podučavanja zamjenjuju se istraživačkim i problemskim metodama što osobu koja uči stavlja u poziciju samostalnog istraživača i korisnika informacija koji je aktivno uključen u proces traženja informacija. To ujedno znači da sposobnosti svjesnog, promišljenog i svrhovitog ulaska u interakciju s informacijom postaje okvir u kojemu se učenje odvija.¹⁴

¹³ Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju / Jadranka Lasić-Lazić, Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. // *Medijska istraživanja*. 18 (2012), 1 ; str. 127 URL:<http://hrcak.srce.hr/85384> (17.7.2017.)

¹⁴ Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju / Jadranka Lasić-Lazić, Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. // *Medijska istraživanja*. 18 (2012), 1 ; str. 129 URL:<http://hrcak.srce.hr/85384> (17.7.2017.)

2.2. Usmjerenost suvremenog odgojno-obrazovnog proces u radu školske knjižnice

Suvremeni odgojno-obrazovni proces u središte svoga interesa stavlja učenika kao subjekt formalnog obrazovanja. Njegovo osposobljavanje u nastavi moguće je kroz sljedeće intelektualne i stvaralačke aktivnosti koje se mogu provoditi u knjižnici zahvaljujući informacijskim tehnologijama:

- sposobnost otkrivanja i definiranja problema
- vježbanje u pronalaženju nečega novog i nepoznatog
- pronalaženje udaljenih rješenja i odgovora
- razvijanje sposobnosti anticipiranja novih ideja
- osposobljavanje za redefiniranje
- razvijanje sposobnosti za elaboracije

Suvremena je zadaća formalnog obrazovanja osposobiti učenika za cjeloživotno učenje, tj. upućivanje na samostalna istraživanja, pronalaženje informacija i razvijanje kreativnosti kako bi učenik stekao što više znanja koja se mogu primjenjivati u svakodnevnom životu, znanja za budućnost. Za ostvarivanje ovih ciljeva knjižnica je najbolje mjesto u školi jer je ona motivacijsko središte koje ujedno pruža individualni pristup, suvremene metode učenja i drugačijeg vrednovanja dobivenih rezultata. Upravo se na ovakav način provodi proces učenja za učenje odnosno učenje učenja.

Navedene su metode vrlo važne iz razloga što se sam karakter poučavanja utemeljuje na traženju, otkrivanju i istraživanju čiji su rezultati stavovi, odnosi i sposobnosti. Knjižnica je mjesto gdje se mora poticati individualnost svakog pojedinog učenika te razvijati njegove intelektualne sposobnosti.

Učenik se u suvremenom formalnom obrazovanju promatra s različitih aspekata: psiholoških, pedagoških, socioloških, antropoloških, itd., što znači da je u procesu učenja i poučavanja potreban timski rad različitih stručnjaka s jasnim teorisko-metodološkim pristupom. Iz navedenog je jasno da se učeniku danas pristupa interdisciplinarno. Iz tog razloga i školski knjižničar mora biti neizostavni dio nastavničkog tima, a aktivnosti koje se provode u korelacijskom pristupu prema ostalim predmetima. Aktivnosti se odnose na sljedeće:

- realizaciju nastavnog sata sa zadanom temom
- sudjelovanje u zajedničkom planiranju tema
- provođenje i prezentaciju interdisciplinarnih projekata u kojima sudjeluje više nastavnika.

Spomenute aktivnosti koje se provode u realizaciji programa učenja mogu se provoditi u različitim oblicima:

- radionice
- nastavni sat u školskoj knjižnici
- književni susreti – promocije i predstavljanja knjiga
- izložbe različitih kategorija: slika, knjiga, učeničkih radova
- izrada preporučenih popisa literature, bibliografija, biltena i drugih izvora
- organiziranje klubova čitatelja
- pokretanje različitih projekata –napose projekata za poticanje čitanja, informacijskog i medijskog opismenjavanja

Školska knjižnica kreativni je partner u nastavnom procesu te kao takva motivira, potiče, surađuje, posreduje, traži i nudi partnerstvo u školi. Ono je ostvarivo kroz dva vida partnerstva:

1. partnerstvo u školskoj knjižnici – odnosi se na individualno pripremanje učenika na način pretraživanja svih dostupnih izvora u knjižnici, nastavu u knjižnici, istraživanje i učenje (različite metode učenja, vođenje bilješki, odvajanje bitnog od nebitnog, organizacija znanja i dr.)
2. partnerstvo sa školskom knjižnicom – odnosi se na suradnju i timski rad nastavnika, učenika, stručnih suradnika i školskog knjižničara, korelacije sadržaja i pripremu nastave.

Knjižnični prostor omogućuje i zahtijeva uvijek drugačiji pristup učenju od onoga u učionici. U knjižnici se suradnjom lakše rješavaju svi problemi u nastavnom procesu, lakše se stvaraju dobri međuljudski odnosi te se osvještava važnost odgovornog ponašanja. Sve navedeno čini školsku knjižnicu nezaobilaznim i važnim dijelom škole. Kao najvažnije

aktivnosti koje školska knjižnica ima u zadaći su osiguranje pristupa izvorima znanja, promicanje čitalačke pismenosti, čitateljskih navika, kulture čitanja, informacijske pismenosti, medijske pismenosti, informatičke pismenosti, knjižnične pismenosti, itd.

3. Informacijska pismenost

„Konvencionalni skup pismenosti koji je uključivao čitanje, pisanje i računanje danas je prerastao u obitelj pismenosti relevantnih relevantnih u modernom kontekstu. Dakako, to ne isključuje spomenute tradicionalne pismenosti koje su preduvjet stjecanja novih.

U kontekstu modernog društva znanja informacijska pismenost postaje vrstom funkcionalne pismenosti i metakompetencija koja omogućuje usvajanje novih vještina i znanja.

Informacijska pismenost krovni je termin za:

- knjižničnu pismenost
- računalnu pismenost
- medijsku pismenost
- digitalnu pismenost
- vizualnu pismenost

Studije pismenosti ukazuju na to kako su postupci čitanja i pisanja redovito povezani sa širim kulturološkim, povijesnim društvenim i političkim sustavima, pa to vrijedi i za informacijsku pismenost. Stoga je uvijek valja promatrati, tumačiti, istraživati i definirati s obzirom na širi društveno-tehnološki kontekst.“¹⁵

Nagli razvoj suvremene informacijske tehnologije snažno utječe i na procese koji se događaju u odgoju i obrazovanju. Ona mijenja tradicionalne metode poučavanja i učenja u knjižnici 21. stoljeća.

Dva su osnovna procesa koja utječu na sva područja suvremenog života:

- znanje sve brže zastarijeva
- znanje se sve brže udvostručava

¹⁵ Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta / Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. – Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008., Str. 91.

Na tragu ovih spoznaja razvija se i novi oblik pismenosti 21. stoljeća – informacijska pismenost. Ona se prema različitim stručnim udrugama i pojedinim autorima tumači na različite načine. U IFLA-inim Smjernicama za informacijsku pismenost u cjeloživotnom obrazovanju¹⁶ informacijska se pismenost opisuje kao sposobnost pronalaženja i korištenja informacija – ona je kamen temeljac cjeloživotnog učenja. Prema Smjernicama informacijski pismen učenik je onaj učenik koji informacije učinkovito i uspješno pronalazi, kritički i kompetentno ih vrednuje i na ispravan i kreativan način koristi. Takav informacijski pismen učenik trebao bi razvijati strategije za prikupljanje informacija i posjedovati razvijene vještine kritičkog razmišljanja kako bi mogao odabrati, odbaciti, povezati i priopćiti informacije na nov način i tako riješiti svoje stvarne životne probleme.

Najčešća definicija koja se koristi za informacijsku pismenost je ona koju je Američko knjižničarsko društvo objavilo 1989. Prema toj definiciji informacijski pismena osoba je sposobna prepoznati kada joj je informacija potrebna i zna ju pronaći, vrednovati i učinkovito koristiti. Informacijski pismenim pojedincima smatraju se oni koji su naučili kako učiti. To su naučili jer znaju kako je znanje organizirano, kako pronaći informacije i kako se njima koristiti svima na razumljiv način. Informacijski pismena osoba sposobna je pronaći informaciju, vrednovati je, organizirati i odabrati potrebnu informaciju; sposobna je pretvarati podatke i informacije u znanje i dublje razumijevanje; informacijski pismena osoba sposobna je stvarati nova znanja na temelju postojećih saznanja. Suvremeno shvaćanje informacijske pismenosti mnogo je širi koncept od ranijih definicija koje su bile usredotočene na vještine korištenja knjižnica i programe usmjerene na stjecanje informacijskih vještina. Korištenje knjižnica stavlja naglasak na pronalaženje knjižnične građe, dok je koncept informacijske pismenosti usredotočen na informacijske strategije, a treći na vještine traženja i korištenja informacija. Iz navedenog proizlazi da je informacijska pismenost usmjerena na korištenje informacija, a ne na bibliografske vještine budući da pojedinci moraju razviti informacijske kompetencije kako bi bili uspješni u učenju.¹⁷

Uz navedenu definiciju, koja je usmjerena na kompetencije pojedinca i vezu s cjeloživotnim učenjem, valja navesti i definiciju dvoje autora, Webber i Johnstona, koji smještaju informacijsku pismenost u širi društveni kontekst te posebno ističu etičku dimenziju i kritičko mišljenje kao ključnu dionicu koncepta: „*Informacijskose opismenjivanje sastoji od*

¹⁶Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 20-21.

¹⁷Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 21.

usvajanja primjerenoga informacijskogponašanja u svrhu dolaženja do one informacije koja će zadovoljiti informacijskopotrebu i to bez obzira na medij, a uključuje i kritičku osviještenost o važnostimudrog i etičkog korištenja informacija. Važno je da informacijska pismenost nebude reducirana na knjižnične ili računalne vještine već poimana kao odgovorna kulturni, društveni i ekonomski razvoj informacijskog društva.“¹⁸

Različita govorna područja informacijsku pismenost opisuju i u različitim kontekstima. U engleskom govornom području izraz se koristi za definiranje informacijskih kompetencija koje ukazuju na sposobnost prepoznavanja potrebe za informacijom, kompetencije i vještine pronalaženja, vrednovanja i učinkovitog korištenja informacija. U španjolskom jeziku informacijska pismenost označava temeljne vještine čitanja i pisanja stečene u školi.¹⁹

Učenje postaje cjeloživotno, a razvijanje informacijske sposobnosti i kritičkog mišljenja ostvaruje se u školskim knjižnicama. Uloga školske knjižnice je prepoznata kao „komunikacijski protok društva“, tj. protok informacija korištenjem računalne tehnologije. Sposobnost korištenja tehnologije kao sredstva za pristup informacijama preuzela je veću važnost u procesu obrazovanja. Nastavnici i knjižničari ključevi su za otključavanje vrata u zbunjujući svijet informacija. Mnogi nastavnici i knjižničari još uvijek se „bore“ s novim tehnologijama i stoga nisu u potpunosti svjesni važnosti informatičke i informacijske pismenosti za uspješno korištenje i integraciju tehnologije u učenju. Kroz suradnju, nastavnik i knjižničar mogu doprinijeti stvaranju informacijski pismenog učenika. Knjižnica se u 21. stoljeću „od statičke uloge čuvara i posrednika znanja sve više pretvara u lovca i prikupljača informacija²⁰. Poučavanje učenika kako vrednovati informaciju pronađenu u tiskanim ili elektroničkim izvorima ključni je aspekt poučavanja informacijskih vještina.²¹

Školski knjižničar i nastavnici u međusobnoj suradnji nužno moraju biti kompetentni za osposobljavanje učenika u informacijskom opismenjavanju. Oni prvi moraju znati koristiti tehnološke inovacije kako bi vještine informacijske pismenosti mogli funkcionalno prenijeti na učenike. Budući da se korisnici knjižnica u formalnom obrazovanju sve manje služe tiskanim izvorima, vjerujući da je sve što im je potrebno dostupno na webu, naglo se

¹⁸ Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju / Jadranka Lasić-Lazić, Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. // Medijska istraživanja. 18 (2012), 1 ; str. 128 URL:<http://hrcak.srce.hr/85384> (17.7.2017.)

¹⁹ Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 59.

²⁰ Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica-korak dalje. Zagreb: Zavod za informacijske studije : Altagama, 2004. Str. 50.

²¹ Herring, J. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb : Dominović, 2008. Str. 82.

povećava potreba za podukom u knjižnici i programima za informacijsko opismenjavanje. Cilj informacijskog opismenjavanja je stvoriti informacijski pismenu osobu koja zna na koji je način znanje organizirano, kako će pronaći informacije koje su joj potrebne, kako će svrhovito prerađivati i koristiti nađene informacije kako bi i drugi mogli učiti iz njih.

3.1. Medijska pismenost

Multimedijalni pristup u formalnom obrazovanju prisutan je već dugi niz godina. Osnovi razlog tome je činjenica da sva djeca ne uče na isti način. Primjena različitih medija omogućava učenicima razvijanje specifičnih, osobnih stilova učenja. Kao medijsko središte škole školska knjižnica svojim korisnicima osigurava pristup materijalnoj građi, ali također i građi multimedije: Internet, DVD, pretraživanje kataloga putem mreže, opac, pretraživanje baza podataka.

„Multimedijalnost ostvarujemo ako:

- povećavamo knjižnični fond informacijama za učenike i nastavnike, stvaranjem računalne baze podataka, uvođenjem svih nositelja informacija (knjižnih i neknjižnih) i standardizacijom njihove obrade
- osiguravamo dostupnost informacijama korisnicima školske knjižnice
- uspostavimo uvjete za razmjenu kao neophodan preduvjet bogaćenja fonda
- provodimo plan knjižničnog obrazovanja korisnika (učenika i djelatnika škole).“²²

Opravdani je zahtjev korisnika školskih knjižnica da se osigura odgovarajuća zastupljenost svih vrsta građe; u suvremenim procesima naglasak je stavljen na elektroničku građu. Zadaća je školskog knjižničara da prethodno dobro upozna sve medije koje nabavlja u fond knjižnice kako bi postigao ravnotežu u prednostima i nedostacima svakoga od njih. U svom djelovanju školski knjižničar je od učitelja koji je bio priučen za posudbu knjiga postao informacijski stručnjak osposobljen za pronalaženje, pribavljanje i posredovanje različitih sadržaja iz različitih izvora: pretraživanje tiskanih izvora znanja, pretraživanje multimedije, interneta, stvaranje i stručnu obradu različitih zbirki i knjižnične građe, stvaranje vlastitih baza podataka, izrada stručnog kataloga knjižničnog fonda i sl.

²² Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica-korak dalje. Zagreb: Zavod za informacijske studije: Altagama, 2004. Str.71.

U kontekstu navedenih potreba korisnika za korištenjem multimedije kao i potrebe za stručnim, educiranim informacijskim stručnjakom u školskoj knjižnici javlja se i potreba opisivanja još jedne nove paradigme u formalnom obrazovanju – medijske pismenosti.

„Zbog sveprisutnosti medija, medijska pismenost smatra se jednom od ključnih kompetencija 21. stoljeća. Prema široko prihvaćenoj definiciji, uključuje sposobnosti pristupa, analize, vrednovanja i stvaranja medijskih poruka u različitim oblicima. Ove četiri komponente definicije upućuju na prirodnu povezanost medijske pismenosti s pitanjima tehnološkog pristupa medijskom sadržaju; važnost kritičkih vještina, odnosno vještina analiziranja i vrednovanja, nužnih za interpretiranje i razumijevanje medijskih sadržaja; i komplementarnost iskustva proizvodnje i stvaranja sadržaja kao alata za učenje kako bi se povećale bitne kritičke sposobnosti.

Sonia Livingstone, jedna od vodećih stručnjakinja za medijsku pismenost, opisuje to kao nepravocrtan, dinamičan proces učenja, u kojem svaka komponenta podržava ostale: “Učenje kako stvoriti sadržaj pomaže osobi analizirati i sadržaj koji su stvorili drugi; vještine analiziranja i vrednovanja otvaraju vrata novim načinima korištenja interneta, širem pristupu i tako dalje.”

Prema Europskoj povelji o medijskoj pismenosti, medijski pismene osobe trebale bi moći:

- učinkovito koristiti medijske tehnologije za pristup, čuvanje, ponovno dobivanje i dijeljenje sadržaja prema svojim individualnim i društvenim potrebama i interesima;
- imati pristup i donositi informirane izbore o širokom rasponu medijskih oblika i sadržaja iz različitih kulturnih i institucionalnih izvora;
- razumjeti kako se i zašto stvara medijski sadržaj;
- kritički analizirati tehnike, jezik i konvencije koje se koriste u medijima, kao i poruke koje prenose;
- kreativno koristiti medije za izražavanje i komuniciranje ideja, informacija i mišljenja;
- prepoznati i izbjegavati ili dovoditi u pitanje neželjene, uvredljive ili štetne medijske sadržaje i usluge;
- učinkovito koristiti medije u ostvarivanju svojih demokratskih prava i građanskih odgovornosti.

Renee Hobs i Amy Jensen, također poznate stručnjakinje u području medijske pismenosti, kao važne životne vještine ističu sposobnost analiziranja vijesti i oglasa, propitivanje društvene funkcije glazbe, razlikovanje propagande, mišljenja i informacija, propitivanje prikaza roda, rase i klase u zabavnim i informativnim medijima, razumijevanje utjecaja ekonomije i vlasništva na medije, i istraživanje načina kako su nasilje i seksualnost prikazani u medijskim porukama.

Kad je riječ o djeci, važan je izbor primjerenih medijskih sadržaja i zaštita djece od neželjenih medijskih poruka, no i više od toga, medijska pismenost zapravo osposobljava djecu, kao i odrasle, za kritičko promišljanje i postavljanje pravih pitanja o onome što gledaju, čitaju ili slušaju i daje im sposobnost samostalnog razmišljanja. Tako će moći bolje razumijeti složene poruke koje primaju putem televizije, radija, interneta, novina, magazina, knjiga, plakata, videoigara, glazbe i drugih medija.²³

3.1.1. Suvremeni mediji i njihov utjecaj na mlade

Činjenice govore da mladi najveći dio svoga slobodnog vremena provode ispred neke vrste ekrana. Suvremene tehnološke inovacije mijenjaju način života kako odraslih, tako i mladih generacija današnjice. Nove tehnologije oduševljavaju svojim mogućnostima. No, često se u mnoštvu informacija i njihovom neselektivnom korištenju pojavljuju mnoge opasnosti koje mogu, osobito mladima, biti manipulativnog karaktera u odnosu na njihove stavove i potrebe. Učestala i prevelika količina korištenja masovnih medija stvara ovisnost o njima.

Gorman opisuje saznanja o analizi različitih tekstova o stresu uzrokovanom preopterećenošću informacija i različitim drugim stimulansima te donosi popis posljedica uzrokovanih dugotrajnoj izloženosti istih:

- povećani kardiovaskularni stres – uzrokovan porastom krvnog tlaka kao posljedicom sve uzaludnijih nošenja s preobiljem informacija
- oslabljeni vid – povećano gledanje u različite vrste zaslona za vizualno predočivanje informacija vodi epidemiji kratkovidnosti i drugim problemima vida

²³<http://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/> (17. 7. 2017.)

- zbunjenost – velike količine djelomično obrađenih informacija i nemogućnost njihove kategorizacije po važnosti prioriteta među tim informacijama neminovno zbunjuju um
- frustracija – čovjekova prirodna reakcija na nemoć da se nosi sa svim porukama te integrira i asimilira informacije; to izaziva ljutnju koja se rađa iz frustracije
- slabije prosuđivanje – nakon određene točke, dotok informacija smanjuje sposobnost donošenja ispravnih odluka
- smanjena dobrohotnost – istraživanja su pokazala da ljudi koji pate od stresa zbog preopterećenosti informacijama postaju egocentrični i sebični; to se odnosi u najvećoj mjeri na osobe koje su neprestano izložene stimulansima informativno-zabavne tehnologije
- prevelika samouvjerenost – ljudi koji pate od preopterećenosti informacijama često ne shvaćaju u kakvom se stanju nalaze i postaju previše samopouzđani, misleći da im velika količina neobrađenih informacija dajem moć iako je zapravo posve suprotno
- rezignacija i očaj – mnogi su knjižnični korisnici rezignirani činjenicom da se nisu u stanju nositi s tisućama rezultata jednostavnog pretraživanja i zadovoljiti se nekim rezultatom iz mnoštva informacija.²⁴

„Nije lako odrediti što je štetan sadržaj. Njegova se definicija ovdje oslanja na psihološke i razvojne karakteristike djece i maloljetnika kao osoba u razvoju. Stoga se može ustvrditi da su to sadržaji koji imaju stvarnu ili potencijalnu mogućnost da se dijete emocionalno uznemiri, uplaši, zbuni, dovede u fizičku ili kakvu drugu opasnost te se time naruši, spriječi ili preusmjeri njegov sveukupni razvoj ili neki njegov aspekt. Kod određivanja štetnosti audio i audiovizualnih sadržaja koristi se više kriterija od kojih su najvažnije sadržajne, vizualne i zvučne značajke medijskog sadržaja te karakteristike djece, osobito njihove razvojne dobi.

Uzimajući u obzir Zakon o elektroničkim medijima i Direktivu Europske komisije o Audiovizualnim medijskim uslugama (AVMS Direktiva) radijske i audiovizualne sadržaje prema potencijalnoj štetnosti možemo podijeliti u tri kategorije:

- Neprimjereni sadržaji koji mogu ozbiljno štetiti razvoju djeteta

²⁴ Gorman, M. Postojana knjižnica. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 130.-131.

Zakon o elektroničkim medijima i AVMS Direktiva, bez definiranja značajki tih sadržaja, navode da u audiovizualnim ili radijskim programima nisu dozvoljeni sadržaji koji mogu ozbiljno ugroziti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika, posebno oni koji uključuju pornografiju ili bezrazložno nasilje.

- *Sadržaji koji su vjerojatno štetni po razvoj djece određene dobi*, a mogu se prikazivati samo u određeno vrijeme ili pod određenim uvjetima (klasifikacijska oznaka i/ili tehnička zaštita) kada je manje vjerojatno da će ih djeca vidjeti ili pri čemu su ti sadržaji manje dostupni djeci ili su ti sadržaji označeni klasifikacijskim oznakom koja upozorava na potencijalnu štetnost za određenu dobnu skupinu.

U AVMS Direktivi ne postoji zajednička definicija tih potencijalno štetnih sadržaja te se oni različito tumače u različitim zemljama Europske unije, dok dobar dio zemalja uopće niti ne definira te sadržaje. Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima u takve sadržaje ubraja one s prizorima grubog tjelesnog i/ili verbalnog nasilja, zastrašujućih scena stradanja i ranjavanja, seksa i seksualnog iskorištavanja, vulgarnog rječnika i prizora, zlorabe duhana, alkohola, opijata, kockanja, klađenja i drugih prizora.

- *Sadržaji koji vjerojatno ne mogu naštetiti djeci i adolescentima i koji ne utječu negativno na njihov razvoj su svi ostali sadržaji*, a najlakše ih prepoznamo jer ih većina djece uobičajeno susreće i u realnosti ili su neškodljivi jer su djeci predstavljeni na primjeren način.²⁵

Iz svih navedenih činjenica jasna je uloga i zadatak suvremenih školskih knjižnica:

- odgajati mlade da se kritički odnose prema medijima i njihovom utjecaju
- oformiti načine proučavanja svih medija koji su prisutni u svijetu mladih

U navedenim zadacima važno je uočiti položaj i utjecaj medija na mlade, na njihov utjecaj u formalnom obrazovanju, a zatim sa dobivenim rezultatima upoznati i ostale sudionike u nastavnom procesu (nastavnike, stručne suradnike i roditelje). Važno je naglasiti da bi prioriteti suvremene školske knjižnice trebali biti razvijanje selektivnog i kritičkog promišljanja učenika, kao i upoznavanje učenika o manipulacijama koje su moguće od strane medija. Nužno je istovremeno učenike obrazovati medijima, ali i za medije.

²⁵<http://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/> (17. 7. 2017.)

3.2. Knjižnična, informatička, digitalna i vizualna pismenost

Kao preteča informacijske pismenosti u stručnoj literaturi navodi se pojam knjižnična pismenost (*library literacy*), a odnosi se na kompetentno korištenje knjižnicama što se ostvaruje upućivanjem i poučavanjem o korištenju određenom knjižnicom, njezinim uslugama i izvorima. U zadnjim desetljećima 20. stoljeća pojam knjižnična pismenost ili kompetentno korištenje knjižnicama odnosio se na usvajanje osnovnih vještina korištenja knjižnicama i njenim uslugama. U Hrvatskoj se taj pojam nije ukorijenio u jezični izričaj, stoga značenje pojma knjižnična pismenost u našem jeziku označava obrazovanje korisnika knjižnica.²⁶

Informatička pismenost se nerijetko upotrebljava u sinonimnom značenju s terminom informacijska pismenost, ponajviše iz uvjerenja da će upravo tehnologija riješiti sve probleme informacijske dostupnosti i korištenja informacija. Informatička se pismenost ostvaruje putem definirane razine upotrebe i operiranja računalnim sustavima, mrežama i programima. Paralelno s pojavom osobnih računala, 1980-ih pojavljuje se i izraz informatička pismenost. Ona se odnosi na tehnologiju, infrastrukturu i tehnološke praktične vještine. U zapadnoj civilizaciji i razvijenim informacijskim društvima suodnos informatičke i informacijske pismenosti opisuje se kao nerekipročni odnos instancije; obzirom da je većina informacija danas zapisana u digitalnom obliku, da bismo bili informacijski pismeni moramo biti i informatički pismeni. Isto tako, možemo biti vješti u korištenju tehnologijom, a da nismo informacijski pismeni. Uz pomoć informacijskih tehnologija moguće je lakše razumijevanje, pronalaženje, vrednovanje i korištenje informacija što je intelektualno polazište informacijske pismenosti.²⁷

Digitalna se pismenost definira kao sposobnost čitanja i razumijevanja hiperteksta ili multimedijских tekstova, a uključuje slika, zvukova i teksta dinamičkog nesekvencijskog hiperteksta. Pojam se općenito odnosi na građu zabilježenu u digitalnom obliku, pa i onu koja je dostupna u knjižnicama. Vještine koje obuhvaća digitalna pismenost uključuju donošenje suda o online izvorima, pretraživanje interneta, upravljanje multimedijom i građom, komuniciranje putem mreže. Digitalna pismenost je generički pojam za skupinu tipova

²⁶ Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta / Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. – Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008., Str. 86.

²⁷ Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta / Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. – Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008., Str. 87.

pismenosti: mrežne pismenosti (*network literacy*), internetske pismenosti (*internet literacy*), hiperpismenosti (*hyperliteracy*) ili multimedijske pismenosti.²⁸

U podskupinu novih pismenosti 21. stoljeća uvrštena je i vizualna pismenost. Vizualnu pismenost se definira kao vještinu potrebnu za skeptično, kritičko i upućeno propitkivanje vizualnih i audio-vizualnih materijala, što je važno jer se danas život pojedinca odvija u vizualnom društvu, koje je izloženo tiskanim i elektroničkim vizualnim podražajima koji za pojedinca nisu neutralni, već svaki podražaj ima poruku koju odašilju stvaratelji, često i kao manipulativni podražaji. Vizualna pismenost zauzima važno mjesto u novim pismenostima 21. stoljeća, osobito u sveprisutnom 3D i virtualnom okruženju koji se sve više koristi i u formalnom obrazovnom sustavu.²⁹

²⁸ Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta / Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. – Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008., Str. 87.

²⁹ Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta / Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. – Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008., Str. 88-89.

4. Školski knjižničar - informacijski stručnjak

U suvremenom informacijskom društvu uloga školskog knjižničara mijenja se u skladu s promjenama u sustavu školovanja. Na ovu konstataciju utječu dvije osnovne činjenice:

- brzi porast novih informatičkih tehnologija
- prodiranje informacijskih vještina u sva područja ljudskog djelovanja

Kao informacijski stručnjak, školski knjižničar opismenjuje i osposobljava učenike za pretraživanje ne samo tiskanih izvora znanja, nego i interneta, multimedije i sl. Kao takav, on treba utvrditi svoju ulogu:

- u organiziranju rada i nastave u školi
- pri odlučivanju i pri odabiru raznih informacija
- približiti svoj rad ciljevima i djelatnostima škole u kojoj djeluje
- usavršavati vještine koje su potrebne pri korištenju novih tehnologija

Obzirom na veliku količinu informacija koje su dostupne, informiranje se nužno pretvara u kvalitetno upućivanje, sama informacija je nedostatna. Posao školskog knjižničara je pokazati korisnikuispravan i efikasan put kroz nepregledan broj informacija. Nužno je potrebno sprovesti izabiranje koje nadvladava dosadašnju primarnu potrebu pronalaženja. Stoga su zahtjevi koji se postavljaju ispred školskog knjižničara sve brojniji i složeniji, iz jednostavnog razloga postojanja sve većeg broja i količine dostupnih informacija. U takvom informacijskom društvu nužna je i međusobna suradnja školskih knjižničara. Brzina komunikacije je, osim prava na informaciju, omogućila razmjenu znanja i iskustava čime ona postaje globalna, kolektivna, budući da svatko može komunicirati sa svakim. Mnoštvo informacija zahtjeva pronalaženje relevantnih podataka, njihovo vrednovanje, obradu i čuvanje što nas potiče na stvaranje ekonomskih i socijalnih mreža pojedinaca i zajednica. Školskim knjižničarima omogućena je međusobna strukovna suradnja kroz Web 2.0 tehnologiju.

„Web 2.0 neosporno utječe na informacijsko ponašanje korisnika, njihove stilove komuniciranja i očekivanja unoseći i stvarajući nove strukture informacijskih prostora. U odnosu na prijašnje karakteristike weba, promjena se odnosi na preobrazbu od mjesta pasivne potrošnje informacija prema dinamičnom, participativnom i kreativnom prostoru razmjene i produkcije znanja. Web 2.0 nudi način na koji se podaci i usluge koje su nekoć bile zaključane na individualnim web stranicama za čitanje, mogu „otključati“ i ponovno koristiti te graditi aplikacije na postojećim temeljima, a opći je cilj opisanih sustava potaknuti povratnu informaciju i sudjelovanje zajednice, zbog čega se korisnici tretiraju kao kreatori odredišta. Web 2.0 nudi mehanizme i infrastrukturu za stvaranje, dijeljenje, objavljivanje i promicanje informacija. Web 2.0 nesumnjivo je izrastao u socijalni fenomen koji omogućava stvaranje i distribuciju web sadržaja karakteriziranih otvorenom komunikacijom, decentralizacijom autorstva, slobodom dijeljenja i ponovnog korištenja.

Tehnologija i web oduvijek su utjecali na fenomen informacijske pismenosti. Prvo je rast tiskanih izvora potakao stvaranje ideje informacijske pismenosti, a zatim je Internet donio cjeloviti i potpuni zamah koncepta te otvorio vrata njegove integracije u kurikulume i obrazovne sustave općenito. Sličan se pomak dogodio i s Weba 2.0 u obrazovanju, a odnosi se na uporabu servisa kao što su blogovi, wikiji, podcastovi, sustavi za razmjenu poveznica i sl. u obrazovnom procesu. Pojava Web 2.0 i upotreba njegovih servisa i aplikacija u obrazovanju utječu na informacijsku pismenost, mijenjajući njezina težišta i povećavajući njezinu važnost. Ako se učenje mijenja i ako je informacijska pismenost proces koji je u korelaciji s učenjem, nužno se mora mijenjati pogled na informacijsku pismenost.

Informacijsku pismenost 2.0 kao sintagmu ne bi nikako trebalo tumačiti isključivo kao korištenje uslugama Weba 2.0, tj. informacijsko opismenjavanje u odnosu na usluge i tehnologije koje se vezuju uz Web 2.0. njegova pojava je naravno potakla daljnji konceptualni razvoj prema informacijskoj pismenosti 2.0, no posrijedi je rekonceptualizacija koja je dublja i donosi nova načela. Korisnici informacija postali su sukreatori, obrazovanje više nije prijenos informacija i znanja već stvaralački proces koji počiva na kritičkom mišljenju, a knjižnica više nije spremište informacija već prostor osobnih i suradničkih iskustava i učenja. Informacijska pismenost 2.0 uključuje ne samo postupke učenja s informacijama već učenje o informacijama i znanju.“³⁰

³⁰ Usp. Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta / Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. – Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008., Str. 149-155.

5. Uloga informacijske pismenosti u procesu cjeloživotnog učenja

U dosadašnjem izlaganju već je bilo spomenuto kako je informacijska pismenost naziv koji je danas teorijski ustaljen u području knjižničarstva, informacijskih znanosti i obrazovanja.

U novije vrijeme postoji ohrabrujuće povećanje u naglašavanju informacijske pismenosti u mnogim zemljama i sada se shvaća da je informacijska pismenost važna ne samo za učenje u školama i višem obrazovanju, nego i u cjeloživotnom učenju. Kako je u društvu sve više informacija dostupno u elektroničkom obliku, npr. postoje e-vlade u većini zemalja svijeta, potreba da svi građani imaju odgovarajuće vještine da bi znali što traže, da bi mogli pronaći i evaluirati informaciju, da bi tu informaciju svrhovito mogli iskoristiti i da bi učili iz procesa pronalazjenja i korištenja elektroničke informacije, postala je danas prioritet svih vlada. Ako se ovaj proces započne u osnovnoj i srednjoj školi, tada će društvo u cjelini imati koristi. Stoga osim edukacijskog konteksta postoji i društveni kontekst poučavanja informacijskih vještina u školama.³¹

Stručnjaci smatraju da su obrazovanje i informacijska pismenost u međuovisnosti. To se očituje u sljedećoj sintagmi: „Informacijska pismenost ponajprije je u interesu obrazovanja, a tek nakon toga knjižnica.“³² U suvremenim se obrazovnim procesima naglasak stavlja na neprestanu interakciju između subjekta obrazovanja – učenika te informacijskog okruženja, u tom kontekstu učenik sam konstruira znanje, dolazeći do novih spoznaja umjesto da je pasivni primatelj informacija. Iako je hrvatsko obrazovanje temeljeno na europskoj akademskoj tradiciji koja se temelji na frontalnoj ili ex chatetra nastavi, suvremeni pedagoški modeli kao što su cjeloživotno učenje i elektroničko učenje, jasno potvrđuju potrebe za informacijskim opismenjavanjem.

³¹ Herring, J. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb : Dominović, 2008. Str. 71-73.

³² Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 8.

Prema UNESCO-ovom i IFLA-inom Međunarodnom izvještaju o stanju informacijske pismenosti³³ za utvrđivanje stupnja informacijske pismenosti u nekoj sredini potrebno je obuhvatiti sljedeća područja:

- dostupnost izvora i pomagala za obrazovanje korisnika
- publikacije o informacijskoj pismenosti, što uključuje usvojene okvirne dokumente poput standarda informacijskog opismenjavanja, nastavnih planova i programa, kurikuluma i strategija te objavljene srodne politike i strategije
- postojanje stručnih i strukovnih tijela i organizacija
- stalno stručno usavršavanje
- komunikacija (konferencije, mrežne stranice i sl.)

Oba koncepta, informacijska pismenost i cjeloživotno učenje, ovise o motivaciji i očekivanim ciljevima samog pojedinca, omogućuju samoosposobljavanje pojedinaca te samoostvarenje pojedinca u njegovu svakodnevnom i profesionalnom životu.

Kada se informacijska pismenost i cjeloživotno učenje međusobno podržavaju, pozitivno utječu na:

- osobne, obiteljske i društvene izbore i mogućnosti koji se nude pojedincu
- kvalitetu i korisnost obrazovanja i poučavanja u formalnom i neformalnom okruženju, primjerice u obrazovanju koje prethodi zapošljavanju ili u neformalnom strukovnom usavršavanju i poučavanju na radnom mjestu
- dobivanje zadovoljavajućeg radnog mjesta i ostanak na njemu, ubrzano napredovanje u karijeri s pripadajućim nagradama i sposobnost donošenja mudrih i učinkovitih ekonomskih i poslovnih odluka
- uspješno sudjelovanje pojedinaca u društvenom, kulturnom i političkom životu mjesne i šire zajednice te uspješno prepoznavanje i ostvarivanje stručnih ciljeva i ambicija³⁴

³³Prema Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 7.

³⁴Prema Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 25-26.

Na tom putu cjeloživotnog učenja školske knjižnice zauzimaju važnu poziciju, one su mjesto na kojem se učenici po prvi puta susreću sa institucionalnim programima informacijskog opismenjavanja.

U tom važnom zadatku moraju sudjelovati svi dionici obrazovnog sustava: učitelji, roditelji, učenici i društvo općenito. Knjižničari i drugi informacijski stručnjaci trebaju promicati programe i aktivnosti vezane uz informacijsko opismenjavanje jer je njihova knjižnica informacijsko središte:

- ✓ repozitorij znanja
- ✓ spremište informacija različitih formata
- ✓ središte s knjižničarima koji su ujedno i informacijski stručnjaci
- ✓ prostor za učenje
- ✓ mjesto za interakciju pojedinaca i skupina uključenih u postupak učenja
- ✓ mjesto za socijalizaciju znanja
- ✓ mjesto s informacijskim savjetnicima i stručnjacima
- ✓ mjesto u kojem je omogućen pristup računalima, u kojem se znanje obrađuje i priopćuje
- ✓ mjesto koje omogućuje pristup informacijama na internetu³⁵

Kako bi se što kvalitetnije moglo sprovesti informacijsko opismenjavanje u procesu cjeloživotnog učenja, u sadašnjem formalnom obrazovanju nužno je provesti izmjene kurikuluma koji će omogućiti učenicima da kroz različite pilot-projekte, radionice te individualne sadržaje razvijaju svoje vještine i znanja koja će im pomoći pri odabiru životnog zvanja i profesije.

³⁵Prema Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 26-27.

ZAKLJUČAK

U vremenu globalnog povezivanja i naglog razvoja informatičke tehnologije školske knjižnice postaju središte organiziranog protoka informacija. Zadatak školske knjižnice je pružiti relevantne informacije bitne za uspješno uključivanje pojedinca u suvremeno društvo koje se temelji na znanju i informacijama. Suvremena školska knjižnica ishodišno je mjesto za poučavanje novih vještina i znanja koja će učenici koristiti tijekom svog cjeloživotnog učenja. Njezina je zadaća, između ostalog, poučiti učenike informacijskoj pismenosti i novim pismenostima 21. stoljeća.

Svakodnevnim korištenjem informacijskih tehnologija, školske knjižnice mijenjaju odgojno-obrazovni proces, načine savladavanja i usvajanja novih vještina i znanja. Njezini ciljevi i zadaće usmjereni su na trajno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu, napose u informacijskom opismenjavanju i opismenjavanju u novim pismenostima 21. stoljeća: informatičkoj, digitalnoj, medijskoj, knjižničnoj i vizualnoj pismenosti. Suvremena školska knjižnica sudjeluje u programima s ciljnim pretraživanjem informacija u čemu nemjerljivu ulogu ima stručno osposobljeni knjižničar koji je ujedno i informacijski stručnjak.

Danas vlade mnogih zemalja u svijetu informacijsku pismenost smatraju krovnom edukacijskom i životnom vještinom, a škole imaju ključnu ulogu u razvijanju informacijske pismenosti svojih učenika. Danas je prisutan stalno rastući naglasak na vještinama koje su vezane uz korištenje web resursa i stoga je važno da učenici nauče vještine identificiranja i evaluiranja web resursa, ali samo u kontekstu njihove identificirane svrhe. Stoga se vještine koje se odnose na web moraju gledati kao dio cjelovitog procesa informacijskih vještina.³⁶

U središtu suvremene školske knjižnice nalazi se njezin korisnik sa specifičnim potrebama i mogućnostima usvajanja vještina i znanja, za kojega u školskoj knjižnici mora biti vremena za individualizirani pristup. Takvim pristupom suvremena školska knjižnica pridonosi ostvarenju kurikuluma i razvoju kompetencija učenika. Kako bi što kvalitetnije ispunila svoju zadaću školska knjižnica osigurava pristup izvorima informacija i znanju na svim medijima, što je ujedno i jedno od temeljnih ljudskih prava – pravo na informaciju. Njezine su zadaće

³⁶Herring, J. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb : Dominović, 2008. Str. 91.

višestruka: odgojno obrazovna, kulturno-javna, informacijska, osuvremenjivanje odgojno-obrazovnog procesa koristeći suvremene tehnologije te rekreacijska zadaća usklađena s potrebama i mogućnostima svakog pojedinog korisnika. Na tragu navedenih zadaća školski knjižničar je vrsni informacijski stručnjak koji individualiziranim pristupom mora raditi na korelaciji svih predmeta u nastavnom procesu, a ujedno koristeći interdisciplinarnost multimedijских načela (istraživački pristupi, projektna nastava, radionice i sl.).

U vremenu preopterećenom informacijama učenje informacijskih vještina preduvjet je uspješnog cjeloživotnog učenja. Suvremena školska knjižnica ishodišno je mjesto za učinkovito i uspješno pronalaženje, kritički vrednovanje i uspješno korištenje informacija na kreativan način. Takav informacijski pismen učenik trebao bi razvijati strategije za prikupljanje informacija i posjedovati razvijene vještine kritičkog razmišljanja kako bi mogao odabrati, odbaciti, povezati i pripočiti informacije na nov način i tako riješiti svoje stvarne životne probleme.

Potrebno je još mnogo napora kako bi se u školske kurikulume implementirala informacijska pismenost kao jedna od temeljnih pismenosti 21. stoljeća. Informacijska pismenost kao i nove pismenosti 21. stoljeća u novom okruženju Web 2.0 premještaju svoj fokus iz običnog pretraživanja i pronalaženja informacija na vrednovanje i korištenje istih, a u svrhu cjeloživotnog učenja. Neosporna je činjenica da je ishodište toga procesa u poučavanju koje provodi školska knjižnica u formalnom obrazovanju.

LITERATURA

Gorman, M. Postojana knjižnica. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.

Herring, J. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb : Dominović, 2008.

Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta / Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. – Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008.

Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju / Jadranka Lasić-Lazić, Sonja Špiranec, Mihaela Banek Zorica. // *Medijska istraživanja*. 18 (2012), 1 ; str. 125-142 [URL:http://hrcak.srce.hr/85384](http://hrcak.srce.hr/85384)

Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica-korak dalje. Zagreb: Zavod za informacijske studije : Altagama, 2004.

Kuhlthau, Carol C. Guided Inquiry: School Libraries in the 21st Century. // *School Libraries Worldwide* 16, 1 (2010)

Lasić-Lazić, J. Informacijska tehnologija u obrazovanju. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2014.

Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

Lovrinčević, J.; Kovačević, D. Mogućnosti prilagodbe prostora školske knjižnice djelatnostima, novim tehnologijama i oblicima učenja. // 19. Zbornik proljetne škole školskih knjižničara / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2007.

Medijska pismenost, <http://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/>

Pivac, J. Inovativnom školom u društvo znanja. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, 2000.

Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija, <http://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>

Saetre, T.P., Willars, G. IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Standard za školske knjižnice, Narodne novine, 34/2000.